

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

Розвиток екологічної свідомості дошкільника в інноваційних проектах.

Рояк Беата Юліївна

студентка 4-го курсу

спеціальність 6.010101 „Дошкільна освіта”

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 2015 р.

Науковий керівник:

Гаврилук І. Ю.

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2016 року

Протокол № _____

Завідувач кафедри педагогіки і психології:

к.п.н. Маргітич К.Є.

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: Розвиток екологічної свідомості дошкільника в інноваційних
проектах.

Виконала: студентка IV-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
0101 Педагогічна освіта
6.010101 Дошкільна освіта
Рояк Б. Ю.

Керівник: Гаврилюк І. Ю.
Рецензент:

Берегово – 2016 р.

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Roják Beáta

Innovációs projektek alkalmazása az óvodás gyermek környezettudatos magatartásának fejlesztésében.

Szakdolgozat

Témavezető:
Gávrilyuk Ilona

Recenzens:

Beregszász – 2016

TARTALOM

Bevezetés	5
I. fejezet. Környezettudatos nevelés folyamata 3-6 éves korban	7
1.1. A környezeti nevelés fogalma.....	7
1.2. Környezettudatos magatartás – a környezeti nevelés alapfeladata.....	8
1.3. A környezeti nevelés céljai, feladatai.....	8
1.3.1. A környezettudatosság formálása, ismeretszerzés, készségek kialakítása.....	9
1.3.2. Környezetbarát attitűdök kialakítása, formálása.....	11
1.3.3. A környezettudatos értékek kialakítása.....	12
1.4. A környezettudatos nevelés helye és szerepe az oktató-nevelő tevékenységben.....	14
1.5. Hagyományos módszerek, eljárások.....	15
II. fejezet. Innovációs projekt, mint módszertani lehetőség	17
2.1. A projekt fogalma.....	17
2.2. A projekt-pedagógia sajátosságai.....	19
2.3. Innováció, oktatási innováció.....	20
2.4. A projekt, mint pedagógiai innovációs módszer.....	21
III. fejezet. Innovációs projekt alkalmazása a Császlóci óvoda nagycsoportjában a környezettudatos nevelés területén	22
3.1. A környezettudatos nevelésben alkalmazott módszerek a Császlóci óvoda oktatói-nevelői folyamatában.....	22
3.2. Az innovációs projekt előkészítésének fázisai.....	23
3.3. Projekt a környezettudatos magatartás fejlesztésére.....	24
3.4. A projekt megvalósításának terve.....	28
3.5. Az innovációs projekt elemzése.....	31
3.6. A projekt értékelése.....	35
Összefoglalás	38
Резюме	39
Irodalomjegyzék	41
Mellékletek	43

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ I. Процес екологічно свідомого виховання дітей у віці 3-6 років	7
1.1. Поняття екологічно свідомого виховання.....	7
1.2. Поведінка екологічної свідомості – основне завдання екологічно свідомого виховання.....	8
1.3. Мета та завдання екологічно свідомого виховання.....	8
1.3.1. Формування екологічної свідомості, придбання знань, розвиток навиків.....	9
1.3.2. Розробка, формування екологічної поведінки.....	11
1.3.3. Розробка цінностей екологічної свідомості	12
1.4. Місце та роль екологічно свідомого виховання у навчально-виховному процесі.....	14
1.5. Традиційні методи, процедури.....	15
Розділ II. Інноваційні проекти, як методологічна можливість	17
2.1. Поняття проекту.....	17
2.2. Особливості проект-педагогіки.....	19
2.3. Інновації, навчальна інновація.....	20
2.4. Проект, як інноваційний педагогічний метод.....	21
Розділ III. Застосування інноваційного проекту у старшій групі дитячого садка села Часлівці в області екологічно свідомого виховання	22
3.1. Методи, які використовуються у навчально-виховному процесі дитячого садка села Часлівці для екологічно свідомого виховання.....	22
3.2. Етапи підготовки інноваційного проекту.....	23
3.3. Проект для розвитку екологічно свідомої поведінки.....	24
3.4. План реалізації проекту.....	28
3.5. Аналіз інноваційного проекту.....	31
3.6. Оцінка проекту.....	35
Висновки	38
Резюме	39
Список використаної літератури	41
Додатки	43

BEVEZETÉS

A természet kincseit a Föld valamennyi lakosa használja. A világ minden szegletében irtják az erdőt, termelnek ki ásványi anyagokat és energiahordozókat, ezáltal szennyezik a levegőt és a vizeket, veszélyes hulladékokat termelnek. A környezettel szemben támasztott egyre fokozódóbb igény nyilvánul meg az emberiség részéről, a szükségletek kielégítése érdekében egyre nagyobb terhelés hárul a természetre, ami a természeti környezet leromlásával jár.

A környezeti nevelésre nagy hangsúlyt kell fektetni már egészen kisgyermekkoról. A gyerekek a környezetnevelés szempontjából rendkívül fontos közönség, mivel ők a környezeti erőforrások jövőbeli használói, kezelői. Jelenleg a környezeti nevelésben használt módszerek, megismerési formák, heti foglalkozások és a rendelkezésre álló didaktikai eszközök nem teszik lehetővé a környezet alapos megismerését, nyomon követését. Sohasem volt talán időszerűbb, mint napjainkban, hogy átgondoljuk, megreformáljuk az óvodákban folyó környezeti nevelést.

A környezeti nevelésnek szerepe van a környezettel kapcsolatos értékek és érzelmek kialakításában, szerepe van a környezet megóvásához szükséges elhivatottság kialakításában, segít a környezettel kapcsolatos problémák felfedezéséhez és azok megoldásához szükséges készségek elsajátításában, segít tapasztalatot szerezni az elsajátított ismeretek felhasználásában. Ezek a tapasztalatok csak jól átgondolt, pozitív élményt nyújtó, környezeti problémák megoldásával járó programokban hasznosodnak igazán. Ahhoz, hogy elérjük a környezeti nevelés közvetlen céljait (környezettudatosan élő, állandó fejlődésre képes gyerekek nevelése), szükség van, szabad aktivitásra épülő, nevelési elemeket is alkalmazó környezetnevelési programokra.

A dolgozat 1. fejezetében bemutatásra kerül a környezeti nevelés fogalma, céljai, feladatai, módszerei, valamint a környezettudatos nevelés helye és szerepe az oktató-nevelő tevékenységben. A 2. fejezetben bemutatom a projekt fogalmát, sajátosságait, mint módszertani innovációs módszert. A 3. fejezetben megvizsgálom a környezetismeret helyét és jelentőségét az óvoda oktatói-nevelői programjában és saját oktató-nevelő tevékenységem tükrében.

A dolgozatomban bemutatásra kerül a kutatásom alapját képező, környezeti neveléssel kapcsolatos „A víz kincs” kéthetes időtartamú innovációs projekt, amely során olyan környezeti problémákat vizsgáltam a víz témakörön belül, amelyek hiányoznak a környezetismereti programból. Bemutatásra kerülnek a projekt során alkalmazott oktatási módszerek, eljárások. A dolgozat befejező részében a projektet elemzem, értékelem.

A dolgozatomban a következő hipotézis bebizonyítását tűztem ki célul: A projekt módszer a környezettudatos magatartás fejlesztésében hatékonyabbnak bizonyulhat-e a hagyományos módszerekkel szemben? A kutatásom alapvető célja volt tehát megvizsgálni a Császlóci óvoda nagycsoportos gyerekeinek körében a környezetnevelési projektnek a hatásait, választ kapva arra, hogy „A víz kincs” kéthetes időtartamú innovációs környezeti projektben részt vevő gyerekek környezeti attitűdje a projekt hatására pozitívabbá vált-e. A változatos oktatási szinterek, és a korszerű környezeti nevelési módszerek ténylegesen elérik-e a környezeti nevelés valós célját, vagyis azt, hogy az így oktatott gyerekek környezettudatos magatartása, környezeti attitűdjeik érzelmi és viselkedésbeli összetevőinek szintje magasabb értéket mutat-e, és megfigyelhető-e a gyerekeknél a cselekvésre való hajlam?

I. fejezet. Környezettudatos nevelés folyamata 3-6 éves korban

A környezetünk igen összetett, bonyolult rendszert alkot, fizikai, kémiai, biológiai körülmények összességét értjük alatta. Az egyszerűbb és érthetőbb megközelítés érdekében magát a környezetet több egységre tagolva tárgyalja a tudomány is. Az egyik lehetséges felosztás: levegő, talaj, felszíni és felszín alatti vizek, élővilág (növények, állatok), táj és épített környezet. Amikor környezetvédelemről beszélünk, akkor a felsorolt egységek valamelyikének, vagy esetleg mindegyikének a védelmét, további pusztulását, a jelenlegi állapot fenntarthatóságát célozzuk meg.

Kitől kell megvédeni az élővilágot, a felszíni vizeket és a többit? Általában magunktól, tehát az emberektől, mert környezetünk károsításában mi magunk járunk az élen. A környezetvédelem lexikonban olvasható megfogalmazása így szól: „Olyan céltudatos, szervezett, intézményesített emberi (társadalmi) tevékenység, amelynek célja az ember ipari, mezőgazdasági, bányászati tevékenységéből származó káros következmények kiküszöbölése és megelőzése az élővilág és az ember károsodás nélküli fennmaradásának érdekében”. [Láng, 2002,16-17]

1.1. A környezeti nevelési fogalma

Az életünk minőségét, valamint egészségünket alapvetően befolyásolja és meghatározza a bennünket körülölelő természeti és társadalmi környezet minősége, állapota. A 21. sz. társadalmi és globális problémái ismertek, az ember lakóhelye, környezete nem előnyére változott. A környezetben visszafordíthatatlan, legtöbb esetben kedvezőtlen változások indultak el – klímaváltozás, élőhelyek eltűnése, fajok kihalása. Az életminőség javításában, az egészség megőrzésében fontos szerepet játszik a közösségi identitás, kohézió. Közösség és egyén, szoros kötődésben élnek. Az egyéni értékek, beállítódások, normák módosítása és az ehhez szükséges aktivitások a közösség támogatása nélkül nem képzelhetők el. [Kopp, 2008, 169]

A környezeti nevelés – elsősorban az óvodára vonatkoztatva – nem más, mint egy, tapasztalatokat és ismereteket gyűjtő, a gyermek környezetéhez kapcsolódó pozitív viszonyát alakító, pozitív szokásokon keresztül környezetorientált magatartást alakító, tudatformáló tevékenység. A környezeti nevelés környezettudatos, környezetre figyelő magatartás megalapozását tartalmazza. Kialakíthatóak azok a szokások, magatartásformák, amelyek a környezettel való harmonikus együttélést biztosítják későbbi életvitelünkben. [Ádám–dr.Kuti, 2007, 12-13]

1.2. Környezettudatos magatartás – a környezeti nevelés alapfeladata

A környezeti nevelésben nagyon élesen vetődött fel az a megállapítás, hogy semmit nem ér az a nevelés, amelyben pusztán egy alkalmazhatatlan, információk tömegeként megjelenő ismeretrendszert építünk ki. Így fogalmazódott meg a környezeti nevelés komplex alapfeladata a környezeti tudatosság, a környezettudatos magatartás fejlesztése. Ez a környezettudatos magatartás nem információtömeget jelent, hanem elkötelezettséget, ökológiai látásmódot, az ember felelősségét középpontba állító gondolkodásmódot, s cselekvési készséget, valamint cselekvésre alkalmassá tevő képességeket. A környezeti nevelés tehát progresszív szerepet tölt be az egész oktatási rendszer fejlődésében, ahogyan nagyon élesen világít rá az egyszerű ismeretátadó pedagógia korlátozottságára, s próbál kialakítani egy másfajta gyakorlatot. [Nahalka, 1995, 229]

A környezettudatos nevelés nem fogható fel ismeretszerzéséként, hiszen a környezeti nevelés a mindennapi életvitel, magatartás, szemléletmód megváltoztatására is irányul. A környezettudatosság akkor alakul ki, mikor a környezet értékeinek ismerete párosul a tevékenységek környezeti hatásának ismeretével. A környezeti nevelést a mindennapi életre kiterjedő hatása miatt meg kell különböztetnünk a nevelés más formáitól. Ennél fontosabb a környezet javítását szolgáló oktatási színterek és módszerek ismerete és alkalmazása. [Czabánné, 1996, 58]

A környezettudatos magatartás kialakításának célja a környezettudatos, környezetre figyelő magatartásformák és szokások kialakítása, amely magába foglalja a szűkebb és tágabb környezet, kulturális és természeti értékek megismertetését, megszerettetését és annak megóvására való nevelést. [Kopp, 2008,170]

A legfontosabb szempont azonban az, hogy az értékek – s így a környezethez kapcsolódó értékek – is már igen korán megformálódnak. A gyermekek néhány alapvető jellemvonása fő vonalaiban már óvodáskorra kialakul. Kialakul, de még rugalmas: alakulhat, finomulhat. Ezért a környezettel kapcsolatos látásmód, viselkedéskultúra és értékrendszer kialakítása szempontjából az óvodáskor ideális és fontos szakasza az ember életének. [Labanc, 2004, 5]

1.3. A környezeti nevelés céljai, feladatai

A környezetismeret feladata, hogy a gyermekek ea természeti és a társadalmi környezetükben tapasztalatokat, ismereteket szerezzenek a biztonságos eligazításhoz. Átfogja egész életünket, kisugárzik minden tevékenységünkre, az értelmi erők fejlődésére, az érzelmi, erkölcsi viszonyok alakulására. Igen gyakran a környezetismeret anyaga a többi foglalkozás

anyagához is kapcsolódik. Fordítva is igaz: a környezetismerethez igen jól kapcsolhatjuk az irodalmat, az ábrázolást, az éneket is. [Dr. Daróczy, 1994, 176]

A környezet megismerése nem korlátozódik csak a környezeti foglalkozásokra és a tervszerű, tudatos kezdeményezésekre, hanem átfogja az egész óvodai életet. Benne van a spontán játékokban, az önkiszolgáló tevékenységben, az udvari élet pillanataiban, a beszélgetésekben, megfigyelő sétákban, kirándulásokban. Támaszkodunk a gyermekek családból hozott ismereteire, a családi kirándulások, nyaralások élményeire is. Ha szükséges, a hátrányokat kompenzáljuk. A természeti és társadalmi környezet témaköreivel valamennyi korcsoport megismerkedik, életkortól függően. A témakörön belül az egyes témák a gyerekek életkorának előrehaladtával lineárisan bővülnek és koncentrikusan mélyülnek. A fokozatosság elvét követjük a megismertetés során: a közelebbitől a távolabbi felé haladunk. Szemléltetésben, a közvetlen környezetben való megfigyeléstől a képi ábrázoláson való megfigyeltetés felé. Érvényesítjük a differenciálás pedagógiai koncepcióját a nevelés folyamatában. Sokszínű, érdekes, izgalmas tevékenységrendszert biztosítunk. Érzelmek, kifejezőképességek fejlesztésére nagy hangsúlyt fektetünk: szeretet, kötődés, élménybefogadás keltése.

A környezettel való ismerkedés közben:

- Alakul a gyerekek társas magatartása, alkalmazkodó képessége.
- Fejlődik beszédmegértő és nyelvi kifejezőképessége.
- Érzékeli környezetében a szépet, a tisztaságot, ezáltal fejlődik esztétikai érzéke, környezet higiénéje.
- Pozitív érzelmi viszony alakul ki a lakóhely, a szülőföld iránt.
- Környezetéből szerzett ismereteit felhasználja a játékban. [Kopp, 2008, 169-170]

1.3.1. A környezettudatosság formálása, ismeretszerzés, készségek kialakítása

A tudatformálás célja Badobi meghatározása alapján a környezeti tudat magatartás- és értékítélet összetevőinek létrehozása. Ez a cél a környezeti értékek tudatosítása, a szemléletmód fejlesztése, értékrend és attitűdök formálása, elemzésen alapuló értékelés megalapozása valamint környezetorientált magatartás kialakítása révén valósul meg. [Badobi, 1998, 121]

A környezeti tudat ezen összetevőinek megalapozását szolgáló feladatok Nahalka és Havas tanulmányai alapján a következők:

- a természet szépségének, teljességének, osztatlan egységének megéreztetése,
- az élőlények egyedi, megismételhetetlen voltának, az ember élővilággal kapcsolatos felelősségének megtapasztaltatása

- rendszerszemléletre nevelés,
- holisztikus szemléletmód kialakítása,
- ökológiai szemléletmód formálása,
- a közvetlen környezet értékeinek megszerettetése,
- pozitív érzelmi viszonyulás és ismereteken alapuló aktív cselekvőkészség által jellemzett attitűd kialakítása,
- elemzésen alapuló értékítélet megalapozása,
- állampolgári, egyéb közösségi felelősség felébresztése,
- a környezet állapota iránti érzékenység kialakítása illetve fejlesztése
- környezettudatos, környezetbarát életvitel megalapozása,
- a környezet okos és mértéktartó felhasználását szolgáló környezetkultúra megalapozása. [In:Nahalka, 1995, 229-250; Havas, 1996, 35-48]

Szükséges, hogy tudatában legyünk annak, mennyire fontos számunkra a környezetünk egésze (globális) és helyi része (lokális). A lokális környezetünkkel mindennapos kapcsolatban vagyunk. Átéljük állapotát, változásait. Részesei, alkotói, felelősei és hatásának szenvedői is vagyunk! A globális környezetünknel látnunk kell, hogy nem zárkozhatunk el a Föld egy kis zugába, politikai határok mögé, mert az is része az egésznek, és a környezeti ártalmak terjedése nem ismer határokat. Holisztikus látásmód szükséges, amely ráirányítja a figyelmet arra, hogy nincs a környezetben elhanyagolható, lényegtelen, felesleges elem, tényező. Hálószerűen kapcsolódik össze minden. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 15]

Az ismeretszerzés célja a környezeti tudat (vagyis a környezetre figyelő cselekvési készség) tudásösszetevőjének létrehozása környezeti fogalmak kialakítása és elmélyítése, ökológiai alapismeretek megalapozása valamint a helyes környezeti döntések meghozatalához szükséges ismeretek átadása révén. Nahalka tanulmányaiban hangsúlyozza, hogy ezen tudásösszetevő létrehozása érdekében a tanulókat meg kell ismertetni:

- a környezet alapelemeivel, azok leglényegesebb sajátosságaival,
 - környezetük élővilágával, annak sokszínűségével és értékeivel,
 - a környezetükben zajló élővilágbeli és meteorológiai folyamatokkal,
 - a környezet elemei közötti, valamint a környezeti elemek és a környezeti tényezők közötti viszonyokkal,
 - környezetük alapvető ok-okozati összefüggéseivel,
 - a környezeti ismeretek megértéséhez és magyarázatához szükséges szókészlettel.
- [In:Nahalka, 1995, 229-250]

A környezeti nevelés ismeretszerzésének kialakítása ökológiai szemléleten alapuló ismeretszerzéssel történjék! Törekedjünk arra, hogy az ismeretek segítsék elő a környezet egészségének megértését! Tartalmazzanak alapvető tényeket, összefüggéseket, problémákat, és az ezzel kapcsolatos megoldásokat! Az ismeretek legyenek valódiak, realisztikusak és célzott korosztálynak megfelelőek. Tartalmazzák a világkép, a kultúra és az értékrend elemeit! [Ádám– dr.Kuti, 2007, 15]

A készségalkotás – képességfejlesztés célja a környezeti tudat készség- és képességösszetevőinek létrehozása a környezeti problémák felismerését valamint megoldását szolgáló készségek és képességek kialakítása illetve fejlesztése révén.

A környezeti tudat készség- és képességösszetevőinek létrehozása érdekében a tanulóknak ki kell alakítani:

- a környezet feltárásához,
- az önálló ismeretszerzéshez,
- a problémamegoldó gondolkodáshoz,
- a környezettel való harmonikus kapcsolat megteremtéséhez,
- a természetvédelmi tevékenység folytatásához szükséges készségeket, továbbá fejleszteni kell a tanulókat: döntésképeségét,
- kultúrált viselkedési készségeit,
- toleranciaképességét,
- kreativitását,
- szociális, együttműködési képességeit. [In: Havas, 1996, 35-48]

1.3.2. Környezetbarát attitűdök kialakítása, formálása

Az attitűdök pozitív és negatív viszonyulások: tárgyak, személyek, csoportok, helyzetek vagy a környezet bármely más azonosítható mozzanatai iránt.... Bár érzéseket fejeznek ki, gyakran kapcsolódnak ismeretekhez,...az attitűd tárgyára vonatkozó vélekedésekhez. Az attitűdök olyan személyiségjellemzők, amelyek meghatározzák, hogy a bennünket körülvevő világ különféle dolgaira kedvezően, vagy elutasítóan, ellenségesen reagálunk-e? Az attitűdök mindig konkrétan egyetlen személyre, dologra, eseményre irányulnak, és nem feltétlenül lehet belőlük általánosítani más hasonló dolgokra. [Atkinson, Smith, Bem és Nolen-Hoeksema, 2002, 506]

A kísérleti pszichológiában az attitűd cselekvésre való készenléti állapotot, beállítódást jelölt, ma már a szociálpszichológia egyik középponti fogalma, tartós beállítódást, értékelő viszonyulást jelent valamilyen tárgy, személy vagy gondolat irányában. Közvetlenül nem megfigyelhető, csak következtetni lehet rá a személy szóbeli, viselkedéses vagy nem verbális,

érzelmi reakcióiból. Az attitűd szerkezetének kutatásában jelentős álláspontot képviselnek azok a szerzők, akik az attitűd hármasszerkezetét hangsúlyozzák. A benyomások szerveződésében van egy ismereti (kognitív) összetevő, egy érzelmi (affektív) összetevő, valamint egy cselekvési vagy viselkedési (konatív) összetevő. [In: Smith, Mackie, 2004, 377-480]

A környezettel pozitív érzelmi kapcsolatot kell kialakítani! A pozitív érzelmi kapcsolat nem azonos a szeretettel, más viszonyulásokat is tartalmaz. Nem lehet mindent szeretni! Alkalmazhatjuk az élőlények szeretete helyett az elfogadást, a tiszteletet. Így valószínűbb lehet a viszonyalakításunk. Tudjuk, hogy az attitűd egy összetett pszichés képződmény. Különböző dolgokhoz különböző módon, más-más pozitív vagy negatív fokozattal viszonyulunk. Alapvetően a szociális tanulással, mintakövetés alapján alakulnak a gyerekekben az attitűdök. Felelősek érte a szülők, nevelők és a társadalmi környezet. Közoktatási rendszerünk első láncszeme az óvoda. Itt is szükséges és lehetséges az érzelmi viszonyulásokat alakítani, formálni. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 16]

1.3.3. A környezettudatos értékek kialakítása

A gyermek *értékrendje* szűk körű és szubjektív. A neki érzelmileg közelálló személyek, tárgyak adják az értékeket. A helyes értékrend kialakítása a környezeti nevelés kiemelt feladata. Megalapozza viszonyulásainkat, cselekedeteinket. Rávilágít környezetünk összetettségére és összefüggéseire, a legkisebb elem fontosságára. Az értékeket mindennapjaink döntési folyamataiban alkalmazzuk. A felnőtt számára természetes döntéssorozat – a megfigyelések szerint – a gyermek sokáig képtelen végrehajtani. Az 5-7 éves gyermeket már kevésbé jellemzi az aktuális feszültségi állapot, élményeinek indulati töltése, egyre inkább magyarázó, értelmező szempontok érvényesülnek a problémamegoldó tevékenységeiben, de egyszerre egy nézőpontot vesz figyelembe a kisgyermek, viszont egyenként és egymástól függetlenül mérlegeli a különböző szempontokat. Ennek ellenére a mindennapokban folyamatosan dönt a gyermek. Elfogad, vagy elutasít, azaz értékkel valamilyen cselekedetet vagy jelenséget. Mint tudjuk, alapvetően érzelemvezérelten teszi. Ki kell alakítanunk a gyerekekben a helyes, elemzésen alapuló elismerést, bírálatot! [Ádám– dr.Kuti, 2007, 17]

A Földet nem őseinktől örököljük-gyermekeinktől kölcsönözzük. Ez a népszerű mondat nagy felelősséggel terheli meg a mai generációkat. Wersebe rámutat arra, hogy nem csupán működő rendjében kell meghagyni a Földet, de bele kell nevelnünk gyerekeinkbe, hogy biztosítsák, hogy a Föld az eljövendő generációk számára is csodálatos hely legyen. Nem csupán egy szépséges Földért küzdünk, de olyanért is, mely fenntart bennünket tiszta

levegővel, földdel és vízzel. Ez a jövő generációk miatt érzett aggodalom részben az oka annak, hogy magunk és mások környezeti kérdésekről való oktatása nagyon szükségsszerűvé vált. [In: Wersebe, 2005, 38-46]

Hadnagy rámutat arra, hogy a környezeti nevelés információkat, motivációt, értéket közvetít, de elsősorban azt a szerepvállalást népszerűsíti, ami szükséges a természeti erőforrások hatékony felhasználásához, a felelősségvállalást a környezet állapotának megőrzéséért. Havas megállapítása alapján a környezeti nevelés egyfelől a tanuló informálása és az ismeretanyagának bővítése. A tanulók olyan jelenségekről hallanak, mint a globális felmelegedés, szilárd hulladékok és egyéb környezeti problémák, megismerkednek az ökológiával és a Föld működési mechanizmusaival, a környezet leromlásának következményeivel, valamint arról, hogy milyen szerepük van a környezeti problémák kialakításában és megelőzésében. Másfelől a környezeti nevelés tudatosítja a problémákat, megérteti a saját személyes értékeket, segít a tanulók önértékelésében és hozzájárul a környezeti problémákkal szembeni felelősség kialakításához. [In: Havas, 1996, 35-48]

Nahalka szerint a környezeti nevelés egyben gyakorlat is, a gyerekek megtanulhatnak olyan dolgokat is, hogy miként kell fát ültetni, hogyan lehet a fogyasztást csökkenteni, vagy hogy miként okozhatunk minél kisebb környezeti kárt. Végül, a környezeti nevelés előtérbe helyezi az állampolgári jogok gyakorlását: egy levél megírásától a helyi döntéshozók vagy akár nemzetközi szervezetek befolyásolásáig. [In: Nahalka, 1995, 229-250]

A környezeti nevelés segít a tanulóknak megérteni és átérezni a környezet egészét és annak problémáit; fejleszti a környezeti ingerek iránti befogadóképességet, segít ezen élmények feldolgozásában, hozzájárul ezen új képességek egyéb területen való felhasználásához is. Segít megérteni a környezet működését, az ember-környezet kapcsolatrendszerét, a környezeti problémák kialakulását és megoldását. [Hadnagy, 1994, 56]

Czabánné véleménye alapján a környezeti nevelésnek nagy szerepe van a környezettel kapcsolatos értékek és érzelmek kialakításában, szerepe van a környezet megóvásához szükséges elhivatottság kialakításában, segít a környezettel kapcsolatos problémák felfedezéséhez és azok megoldásához szükséges készségek elsajátításában, segít tapasztalatot szerezni az elsajátított ismeretek felhasználásában. Ezek a tapasztalatok csak jól átgondolt, pozitív élményt nyújtó, környezeti problémák megoldásával járó programokban hasznosodnak igazán. [Czabánné, 1996, 62]

A környezeti nevelés interaktív, folyamatos összefogással működő tevékenységrendszer. Nem lehet elsajátítani „elmondás”, prédikáció alapján, csak átéléssel. A környezeti nevelés nem csak a pedagógiai folyamat által, hanem az egész életvitel révén valósulhat meg. Az életvitelünk a környezethez, élőlényekhez, gazdálkodáshoz való viszonya is fontos. A kert, az

udvar, a hulladékkezelés, a táplálkozás, a vízzel és energiával való ésszerű takarékoság, a természetes anyagok használata egyaránt pedagógiai eszköz lehet.

Az óvodai élet jó példát adhat a gyermekeknek, szülőknek egyaránt. A meghatározó az óvónő, a maga beállítódásával, tevékenységével, kapcsolataival. Tapasztalataink szerint egy-egy óvodapedagógus személyiségével, környezeti attitűdjével követendő hatást tud elérni munkatársaival, a gyermekekkel és a szülőkkel. A mindennapok cselekedetei így válhatnak szokásalakító gyakorlattá. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 16]

1.4. A környezettudatos nevelés helye és szerepe az oktató-nevelő tevékenységben

A környezet megismerése több szempontból is kiemelt helyet foglal el az óvodai életben. A megismerés mellett nagyon fontos a környezethez való alkalmazkodás elősegítése. A környezet tárgyainak, eseményeinek elfogadása nagyon gyakran a mindennapi élet benyomásai feldolgozásának hatására következik be. Ezért nem lehet a környezetismeretről csak a foglalkozás keretében szólnunk. Legtöbbször nem is ilyen alkalmakkor tágul a gyermek világa. A nap-mint-nap megélt események, felfedezések, válaszkeresések sok-sok meghitt egyéni beszélgetést igényelnek. Ezért előírás, hogy a foglalkozások nagy részét a szabadban, valódi környezetben vezessük. A második foglalkozás már történhet teremben és helye lehet másféle, absztrakt (képi) szemléltetésnek is. [Dr. Daróczy, 1994, 177]

A környezettudatos magatartás szerves része a környezetvédelem és a természetvédelem. Az óvodában fontos szerepet kapnak az ehhez kapcsolható népszokások, hiedelmek, megfigyelések, hagyományok és mindazok a tevékenységek, melyek a környezeti kultúra fejlesztését segítik. Óvodában a környezettudatos magatartás kialakításánál egyenlő arányban kell építeni az érzelmre és értelemre. A gyermekek ebben az életkorban még főképp érzelmileg közelítik meg a világot, s a helyes érzelmi ráhatásokon keresztül fejlődnek értelmi képességeik, ismereteik, tudásuk. A tapasztalatszerzés, a gyermeki kompetenciák fejlesztése a környezettudatos magatartás kialakításánál is elsőbbséget élvez. A gyermekek életkori sajátosságait, képességeiket figyelembe véve határozzuk meg a nevelési tartalmakat, tervszerűen, egymásra építve. Minden pedagógus fontosnak tartja a környezettudatos magatartás megalapozását, felelősen és tudatosan közvetítünk ilyen környezeti tartalmakat. Az óvodai környezeti nevelés indirekt módon a család környezetszemléletére is hatással van, hiszen a gyermek a tapasztalatait, ismereteit haza viszi, átadja, „terjeszti”. A környezeti nevelés holisztikus jellegű. A gyermekek felfedezik az összefüggéseket, az egymásra épültséget, azt, hogy mindenre szükség van, hogy minden fontos, ami nem teszi tönkre ezt az egyensúlyt. A természet védelmét, az élő környezet védelmét, magának az életnek a védelmét

és tiszteletét kell fontossá tennünk. Az élő és élettelen környezet egyensúlyának megtartására kell törekednünk. [Bereczki, Csekő, Diósné, Vassné, 2010,11-12]

1.5. Hagyományos módszerek, eljárások

Nem létezik külön környezeti nevelési módszertan, mert bármilyen más területen használt eljárás alkalmazása szinte minden esetben itt is megvan a lehetőség, s amit a környezeti nevelés területére dolgoztak ki, a legtöbb esetben az is egészen általánosan alkalmazható. Nincsen jó és rossz módszerek, vannak hagyományos és korszerűbbnek tekintett módszerek, amelyeket mindegyiket lehet jól és rosszul alkalmazni. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 36]

Egy óvodás számára szinte minden *játékon keresztül* közelíthető meg. Játékra van „hangolva”. Számára mindaz, amit (a természetben) csinál: elsősorban játék. Minthogy ezen korosztály számára minden a világon lehet játék, könnyű megkeresnünk azokat a lehetőségeket, amelyek a környezeti nevelés szempontjából is értékesek. Ilyen tevékenységek lehetnek pl. A növények és állatok megfigyelése, megismerése, elnevezése(fantáziánév). A csoportszobában vagy a folyosón lévő és szabadon élő növények, állatok megfigyelése, a róluk való beszélgetés. Játék lehet a távcsővel való barátkozás, a patak vizének vizsgálata, a természet utáni vagy fantázia szerinti rajzolás, festés, gyurmázás, a természeti anyagokból való díszkészítés, a nádhajók, nádidudák és egyéb játékszerek sajátkezű készítése stb. [Labanc, 2004, 8]

A közvetítő ismeretközlésben sokféle ismeretforrást alkalmazhatunk. Ilyenek a könyvek, folyóiratok, filmek, állóképek, CD lemezek, multimédia programok, hangszalagok, de természetesen a legfontosabb ismeretforrás továbbra is az óvodapedagógus. *A kérdve kifejtés* módszeréhez az kell, hogy a gyerekek rendelkezzenek azzal a meghatározó kognitív struktúrával, amely adott válaszadásaikat is szervezi. Ha világos a gyerekek számára, hogy milyen keretben gondolkodunk, hogy milyen általánosabb ismeretrendszerből próbálunk meg levonni konkrétabb következtetéseket, akkor a kérdve kérdezés kifejtés hasznos lehet. A gyerekek láthatnak egy mintát arra is, hogyan lehet kérdezni, milyen kérdések tehetők fel egy adott témában. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 36-37]

A közvetlen tapasztalatszerzés mindig erősebb, mint a közvetett. Az élő és az élettelen valóság sokkal elevenebb hatás, mint (bármilyen szép) képeskönyv. Vigyük tehát ki a gyerekeket a szabadba. Semmi mással nem pótolható szerepe lehet akár egy sétának is az erdőben, hát még a kirándulásnak. [Labanc, 2004, 6]

A vita azért fontos, mert lehetővé teszi az alternatív elképzelések felvetődését, megfogalmazását, az érvelést, az alátámasztás szükségességének felismerését. Különösen

jelentős a környezeti nevelésben, ahol az ellentmondásos, konfliktusos szituációnak kiemelt szerepük van. A nevelésnek feladata a döntési folyamatok kezelésének megtanítása is.

Az esettanulmány egy-egy komplexebb probléma, valamilyen, a gyerekek életét ténylegesen befolyásoló esemény, jelenség, folyamat elemzésével kapcsolatban használhatjuk ezt az eljárást. Esettanulmány készülhet egy közeli patak környezeti állapotáról, a környezetvédelmi teendőkről. Esettanulmányt készíthetnek a gyerekek saját egészségi állapotukról, egészséggel kapcsolatos szokásaikról. Esettanulmány témája lehet, hogy milyen módon gazdálkodik az óvoda az energiával, hol van pazarlás, s azt hogyan lehetne megszüntetni.

A kirándulások rendkívül sokféle formát ölthetnek. Ide tartozik az, amikor a gyerekekkel elmegyünk megnézni egy múzeumot, egy tanyát, amikor városi sétát teszünk, s igyekszünk valamilyen témában minél több tapasztalatot gyűjteni, amikor rendkívül határozott céllal vizsgálódunk a természetben, ide tartozik az a kirándulás is, amikor csak gyönyörködni, sportolni, túrázni akarunk. A kirándulás során alapvető jelentősége van a felkészülésnek. Nem elég, hogy csak hagyjuk a gyerekeket, hogy maguk fedezzék fel a természet szépségeit, jelenségeit, az ott észrevehető összefüggéseket, kapcsolatokat, törvényszerűségeket. Az előkészítés legfontosabb feladata tehát annak a tudatosságnak a biztosítása, amely tudatosság valóban biztosíthatja a gyerekek számára, hogy észrevegyenek valamit, akár egy jelenséget, akár érdekes összefüggéseket. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 37-38]

A projektmódszer során a pedagógus szerepe sem a hagyományos módon alakul. Ez a szerep egyszersmind kibővül: egyrészt a bevonható partnerek körével (gyerekek, óvodapedagógusok, dajkák, szülők, társintézmények...), másrészt a feldolgozható témák tág körével. Ugyanakkor a pedagógus szerep módszertani szempontból sokkal konstruktívabb, hiszen átengedi a gyermekek számára mind a kezdeményezést, mind a lebonyolítást, mind a megszervezést, és olyan, főként indirekt hatásrendszert, módszereket alkalmaz, ami azoknak eredményességét elősegíti. [Falus, 2003, 278]

II. fejezet. Innovációs projekt, mint módszertani lehetőség

Ebben a fejezetben a projekt fogalmának meghatározásával, sajátosságainak bemutatásával foglalkozom. A projektet, mint innovációs módszertani lehetőséget elemzem a szakirodalomban olvasottak alapján.

Nem létezik külön környezeti nevelési módszertan, mert bármilyen más területen használt eljárás alkalmazása szinte minden esetben itt is megvan a lehetőség, s amit a környezeti nevelés területére dolgoztak ki, a legtöbb esetben az is egészen általánosan alkalmazható. Nincsen jó és rossz módszerek, vannak hagyományos és korszerűbbnek tekintett módszerek, amelyeket mindegyiket lehet jól és rosszul alkalmazni. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 36]

2.1. A projekt fogalma

A kapcsolódó szakirodalmak alapján a projektpedagógiában a projektnek sokféle meghatározása ismeretes. Projekt, mint kifejezés jelentése általában egy „összetett, komplex feladat elvégzésének feltételeit, folyamatát, eredményeit meghatározó terv.” Pedagógiai projekt meghatározása alatt „valamely összetett, komplex, gyakran a mindennapi életből származó téma; a témafeldolgozáshoz kapcsolódó célok, feladatok meghatározása, a munkamenet és az eredmények megtervezése; az eredmények prezentálása” értendő. [M. Nádasi, 2003,16]

A pedagógiai projekt egy jellegzetes tanulási folyamat, alkotójellegű megismerési-cselekvési egység: vállalkozás, egy téma (ügy, dolog) teljes körű feldolgozására, vagy egy konkrét kérdés, feladat megoldására. Olyan akciósorozat megtervezése, és felvállalása, amelyben próbálkozások útján történik a valódi megoldásmódok megtalálása. Ez a komplex, életszerű probléma-megközelítés egyben maga a módszer.” [Deszpot, 2007, 48]

A projektmódszernek számtalan előnye van, a műveltségterületek kihasználása, a tapasztalatok megszerzése révén. Erre a környező világ megtapasztalása közben van a leginkább lehetőség. Hiszen a gyermek személyisége azáltal fejlődik, hogy alkalmat adunk arra, hogy az őt körülvevő környezetet tevékenységei közben megtapasztalhassa, miközben tényeket, összefüggéseket szerez a valóságról. Közösségünk helyrajzi adottsági elősegítik, hogy természetes környezetben tevékenyen tapasztalhassanak folyamatosan a gyermekek. A tervezéskor a gyermekek önként vállalnak saját érdeklődési körüknek megfelelő feladatot. A szülőket is bevonjuk a tevékenységeinkbe, tapasztalatgyűjtő kirándulásainkba és más programjainkba. Fontos a nyugodt, kiegyensúlyozott, családi légkör megteremtése a csoportban, ahol a gyermekek biztonságban érzik magukat, bátran tevékenykednek, nyíltak,

őszinték, magabiztosak, érdeklődőek. A pedagógus pedig a megismerés és a felfedezés iránti vágyukat igyekszik kielégíteni. Az őszinte gyermek-felnőtt kapcsolatokban bátran kérdezhetnek, érdeklődhetnek, sőt hibázhatnak is. A projekt módszerrel láthatóbban örömtelibb a tanulás, tudásuk gazdagodik. Iskolakezdesre nemcsak a gyermek testi ereje, állóképessége, de szociáliserkölcsei magatartása, érzelmi világa, értelmi képességeivel együtt az egyén egész személyisége fejlődik. [Körmöci, 2001, 68]

Projektoktatás alatt értendő a „(...) pedagógiai projekt olyan feldolgozása, amelynek során a téma meghatározása, a munkamenet megtervezése és megszervezése, a témával való foglalkozás, a munka eredményeinek létrehozása és bemutatása a gyerekek valódi önálló (egyéni, páros, csoportos) tevékenységén alapul. A pedagógus feladata a gyerekek önállóságának helyt adni, ezt az önállóságot facilitátorként, szupervizorként, tanácsadóként segíteni.” [M. Nádasi, 2003, 18]

A projektoktatás, egy tanulási-oktatási stratégia, a tanulók által elfogadott, vagy kiválasztott probléma, téma feldolgozása, amely egyéniles vagy csoportban történik, megszüntetve, feloldva a hagyományos kereteket. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 38]

A projektoktatás új oktatási stratégia, amely kiválóan alkalmas a tanulás tanulásra. A projektoktatás olyan célközpontú oktatási stratégia, amely a sajátos célok elérését a valós életet integráló tanulási tartalommal, a komplex szemléletmódot segítő, tevékenységközpontú, feladatorientált tanulói tevékenységet biztosító szervezési formákkal, módszerekkel, technikákkal, eszközökkel, az iskolai keretet kitágítva, természetes tanulási környezetben valósítja meg, és az eredményeként létrejött projekt további célok megvalósítását motiválja.” [Kovátsné, 2006, 69]

Ezekből a meghatározásokból is jól látható, hogy a projekt, mint kifejezés oktatási és nevelési szintéren való használata többféleképpen is jelen van (projekt módszer, pedagógiai projekt, projektoktatás). A magyar nyelven megjelent szakirodalom áttekintése után nem teljesen nyilvánvaló, hogy a projekt a tárgyalt témán belül „*reformpedagógiai irányzatként, alternatív technikaként, oktatási stratégiaként vagy valamiféle módszertani eljárásaként*” tekinthető. [Honti, Komlódi, 2010,18]

Miért célszerű projektekkel dolgozni:

- a nevelés sajátosságaira épülő,
- a gyermekközpontúságot biztosító,
- a gyermeki sajátosságok figyelembe vevő, (pl. kooperáció),
- a komplexitás lehetőségét felhasználó,
- az adódó helyzetek kihasználhatóságára épülő,

- a célokban és tevékenységekben rugalmasabb megközelítést vállaló, élményszerű, élethelyzeteket feldolgozó tevékenység.
- az ismeretek életminőséget biztosító alkalmazása,
- helye van a hagyományos oktatásban is,
- hagyományos oktatásban használt felmérő eljárásokat alkalmazzák,
- különböző hatásai vannak például a folyamatorientált és az eredményorientált projekteknek folyamatban való részvétel minőségére. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 38-39]

2.2. A projekt-pedagógia sajátosságai

Projektpedagógia „a projektek feldolgozásához kapcsolódó elmélet és a projekt feldolgozás gyakorlata. Olyan „modell-elmélet”, amely a pedagógiai valóság komplex folyamatából a projekten alapuló oktatást kiemeli, és az általános pedagógia által vizsgált összefüggéseket ehhez kapcsolódva konkretizálja. Ez a megközelítési mód lehetővé teszi a pedagógiai valóság összetettségének még elfogatható leegyszerűsítését, s ugyanakkor az átláthatóság miatt inspirálhatja mind az alapkérdésben, mind a részproblémák területén az elméleti és a gyakorlati továbblépést.” [M. Nádasi, 2002, 25]

A projekt-pedagógia sajátosságai:

- a tanuláshoz nem tárgy az egyén, hanem hatékony résztvevője;
- meghatározó, hogy ebben a tanulási folyamatban jól érezheti magát a gyermek;
- a szükséglet kielégítése, a kíváncsiság, a motiváltság, a bizalom, a jókedv, a humor, az érzelmeik használata, a cselekedtetés, a találgatás lehetősége, a tévedés szabadsága, felfedezés, a megtalálás, az alkotás, az együttműködés öröme, a játékmotívumok és a játék biztosítják ezt a jó érzést;
- megismerik a siker örömét, függetlenül attól, hogy milyen képességekkel rendelkeznek;
- a gyermek számára az élethelyzeti tapasztalatok fontosabbak, mint az ismeretanyag;
- a foglalkozási ágak helyébe a tevékenység-központú tanulás kerüljön, így kiküszöböljük a formális ismeretszerzést;
- fontos, hogy a tevékenységformák rendezzék maguk köré az ismereteket;
- a projektek általában nem adnak szilárd, rendszerezett tárgyi ismereteket, de a gyermekeknek nincs is szüksége rá, (de nem zárja ki annak lehetőségét érdeklődéséből eredően, szülőktől, vagy más forrásból elmélyült ismeretet értően birtokoljon);
- a projektek mindig tartalmaznak választási lehetőségeket, egyéni ütemet, önállóságot, kreatív megoldási lehetőségeket a gyerekeknek, így sajátos differenciálást is elérhetünk;

- az együttes tevékenység, a kooperálás lehetősége a gyermek jellemvonásaiban jelentős fejlődést eredményezhet, (elfogadja a másik segítségét, ő maga is képes segíteni, fejlődik empátiája, toleranciája, önismerete, szociális technikákat tanulhat);
- a pedagógus a segítő szerepet kell hogy vállalja, az indirekt irányítást alkalmazza. Ezekkel teret enged a gyermeki önmegvalósításnak, egy jó játéknak. [Ádám– dr.Kuti, 2007, 39-40]

2.3. Innováció, oktatási innováció

Az innovációt a szó hétköznapi értelmében általában olyan kontextusban használják, hogy valaki, valami – egyén, rendszer – egy adott helyzethez képest megújul, változtat valamit korábbi gyakorlatán, avagy változik egy korábbi működési mechanizmus. Ezt az általános felfogását erősíti az értelmező szótár megfogalmazása, mely szerint az innováció jelentése valamilyen változás, változtatás. A hétköznapi értelmezés szintjén az innováció szűkebb keresztmetszetű, a reform radikális, átfogó jellegű változást, változtatást jelent. A két kategóriában közös a változás, változtatás, az eltérés szubjektív vagy objektív hatóképességükben, szándékirányultságukban lelhető fel. [Halász, 2011, 22]

Az innováció új, vagy jelentősen javított termék (áru vagy szolgáltatás) vagy eljárás, új marketing-módszer, vagy új szervezési-szervezeti módszer bevezetése az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben vagy a külső kapcsolatokban. A két leglényegesebb fogalom a meghatározásban, a tevékenység hangsúlyozása (bevezetés), valamint az újdonságé (új termék, szolgáltatás, eljárás vagy módszer). A meghatározásból következik továbbá, hogy az innováció során értelemszerűen szükség van valamilyen új elgondolásra (ötlet) is, hiszen egyébként nem kezdődne meg az innováció. Az innováció eme három kulcsfogalma hasonlítható a földművelés három lényeges lépéséhez. A földművelés során magot vetünk, aztán műveljük, gondozzuk a növényt, és végül begyűjtjük, felhasználjuk a termést. Az innováció esetében a magnak az ötlet, az új elgondolás felel meg; a művelésnek az innovációs tevékenység, a termésnek pedig az újdonság. Kézenfekvő tehát az új, magyar kifejezés: újdonságművelés. . [Dr. Antos, 2010, 2]

Az oktatási innováció alapvetően a közszférában zajló innováció egyik formájának tekinthető, de mivel nem az oktatási ágazat egésze tartozik a közszférába, szükségképpen vannak olyan oktatási innovációk, amelyek nem sorolhatóak be a közszféra innovációinak körébe. Az oktatási innovációk jelentős hányada, különösen azok, amelyek a nem formális és informális tanulás világában zajlanak, a társadalmi innováció kategóriájába sorolható. Nem megfelelően az arról, hogy az oktatásban zajló innováció döntő részben a közszférában zajlik, valamint arról, hogy e területen kiemelt szerepe van a társadalmi innovációnak.

Az innováció meghatározására és különösen az innovációs folyamatok mérhetőségére és kormányzati befolyásolására törekvő próbálkozások általában, a gazdaság világában vagy a közsféra egyéb területein számos új és régi definíciós problémába ütköznek. Ilyen probléma például az, hogy innovációként kell-e számon tartani az olyan újításokat, amelyek végül nem vezetnek magasabb eredményhez vagy jobb minőséghez, vagy az, hogy innovációnak tekinthetőek-e az olyan újítások, amelyek egy adott szervezet számára újak, de nem azok az adott szakterület vagy ágazat egésze számára. [Halász, 2011, 22-23]

2.4. A projekt, mint pedagógiai innovációs módszer

A pedagógiai innováció alatt az óvodapedagógia hagyományain, értékein, az általunk kidolgozott szakmai, elméleti alapokon nyugvó, az anarchisztikus pedagógiai irányzatok ellen fellépő, de a megváltozott körülményekhez alkalmazkodó és a kidolgozatlan területeket felvállaló, fejlesztési irányvonalat megjelölő tervszerű, tudatos, célirányos tevékenységet értjük, amelynek specifikus eszköze a pedagógiai fejlesztés. A fejlesztés alatt pedagógiai fejlesztést értünk, mely a kisgyermekkor életkori sajátosságait tartja szem előtt. Természetes teret enged az egyéni sajátosságok felszínre kerülésének és az egyéni bánásmód fokozottabb érvényesítésének.

A pedagógiai fejlesztés célja – a programcsomag témaköreivel megegyező felosztást követi – az óvodából az iskolába való átmenet tartalmilag újszerű kidolgozása; az inkluzív pedagógiának, az együttnevelésnek az elterjesztése; a játéknak mint a fejlesztés céljának és eredményének a megjelenítése; a játék– érzelem–erkölcs metodikai kapcsolatának érvényesítése. A pedagógiai fejlesztés feladata olyan felkínált, választható témák (komplex fejlesztési tervként), tevékenységi körök (játék, munka, tanulás), szervezeti keretek (frontális, csoportos, egyéni), differenciálási eljárások (szervezési módok és/vagy feladatrendszer) és munkaformák (frontális, csoportmunka – ezen belül homogén, illetve heterogén csoport –, valamint egyénre szabott munka) ajánlása, amelyek a pedagógiai fejlesztés célját szolgálják. A pedagógiai fejlesztés alanyai a gyerekek és a gyerekek fejlesztéséért felelősséget vállaló óvodapedagógusok. [Hortobágyi, 2002, 25]

III. fejezet. Innovációs projekt alkalmazása a Császlóci óvoda nagycsoportjában a környezettudatos nevelés területén

Kiemelten fontosnak tartom az óvodai környezeti nevelést, mert az óvodás gyerekek nyitottak, fogékonyak és érdeklődők a természet iránt. A felnőttek, szülők és pedagógusok felelőssége, hogy milyen értékrendet alapoznak meg a környezet védelme érdekében. Véleményem szerint minél korábban vonjuk be őket természetismereti játékokba és bővítjük a természet- valamint környezetvédelmi ismereteiket, annál könnyebb lesz az iskolában folytatni a megkezdett környezeti nevelési folyamatot.

Pedagógiai munkám során innovációként a környezettudatos magatartás alakítását tűztem ki célul, amely szerves részeként egységes környezeti nevelési elveket állapít meg. Óvodapedagógusként a környezeti megismerésére a különböző érzékszervekkel történő tapasztalatszerzést helyezem előtérbe.

3.1.A környezettudatos nevelésben alkalmazott módszerek a Császlóci óvoda oktatói-nevelői folyamatában

A környezet megismerésére nevelés óvodánk egész napi életébe illeszkedik, és komplexen kapcsolódik más tevékenységformákhoz. Fontosnak tartjuk a gyerekek környezetismereti-, környezetvédelmi nevelését, környezettudatos magatartásuk és környezeti értékrendjük kialakítását, fejlesztését. Óvodánkban ezért nagyon változatos környezeti témájú tevékenység folyik:

- A tantervben helyet kapott a környezetismereti foglalkozások heti egy alkalommal.
- Az egészséges életmódra, életvitelre való neveléssel kapcsolatos foglalkozások.
- Környezetismereti séták, kirándulások szervezése.
- Jeles napok megünneplése.(pl. őszi termésünnep).

Az oktatói-nevelői munkánk során nagy figyelmet szentelünk az óvodás gyerekek legfontosabb tevékenységére: a játéokra. Játékos tevékenységeket végzünk a gyerekekkel: növények és állatok megfigyelése és elnevezése, a csoportszobában és a szabadon élő növények, állatok megfigyelése, a róluk való beszélgetés, a természeti tárgyak lerajzolása, festés, gyurmázás, a természetes anyagokból való állatfigurák készítése stb.

Az ismeretközlésben sokféle ismeretforrást alkalmazunk, ilyenek a könyvek, plakátok, szemléltetőként használt képek, filmek stb. Viszont a közvetlen tapasztalatszerzés hatásosabb módszernek bizonyul, az élő és az élettelen természet sokkal valóságosabb hatást nyújt, mint bármilyen más szemléltetőeszköz. A séták alkalmával igyekszünk valamilyen témában minél

több tapasztalatot gyűjteni, vizsgálódunk a természetben, megfigyelünk, kísérletezünk, közös munkát végzünk, fát és virágokat ültetünk, játszunk a friss levegőn.

Az óvoda programjában betervezett ünnepekre hetekkel előtte kezdünk készülni. A szülőkkel együtt gyűjtőmunkát végzünk, és minden csoportban, a természetsarkokban helyezük el az összegyűjtött anyagot. Az ünnephez kapcsolódóan feldíszítjük a csoportszobákat és a folyosót, rajzpályázatot hirdetünk az óvodások részére, az elkészült alkotásokból kiállítást rendezünk.

Óvodánkban a környezetvédelem Jeles napjainak megünneplésére még nem került sor. Ezért is úgy gondoltam, hogy újítást vezetek be az óvoda programjába. A Jeles napok megünneplésének programját 2-3 hetes időszakra terveztem meg. Ezt az időszakot a gyerekek számára gazdag programmal, változatos tevékenységekkel, kirándulásokkal terveztem meg, reményeim szerint sok élményt nyújtva számukra. Végül egy olyan játékos délelőtöt terveztem meg zárásként, amikor a gyerekek több helyszínen, érdekes játékokban, ügyességi feladatokban vehetnek részt, mindig az adott Jeles naphoz kapcsolódva.

3.2. Az innovációs projekt előkészítésének fázisai

Az iskolába készülő kisgyermeknek kiapadhatatlan a megismerési vágya, játékos kedve a természet titkainak feltárására. Oktató-nevelői tevékenységem egyik kiemelt célja a gyerekek környezettudatos magatartásának kialakítása, a környezetért felelős életvitel elősegítése, melynek céljából egy környezetismereti projektet terveztem meg.

A környezetnevelési projekt összeállításakor a következő *szempontokat* vettem figyelembe:

- A projekt felépítésénél a koncentrikus megközelítés és tervezés alkalmazása;
- A projektben hagyományos és nem hagyományos foglalkozáson belüli és kívüli tevékenységek, a környezeti nevelést elmélyítő tanulás-szervezési módok alkalmazása: témanapok, különböző helyszíneken tartott foglalkozások, megfigyelések, séták;
- Olyan módszerek alkalmazása, amelyek segítik a gyerekek együttműködő tanulását, a valóságos problémák megoldásában, kezelésében való közreműködésüket, a környezet örömteli megismerést elősegítve;
- A tervezés folyamatába bevontam a gyerekeket, szülőket, hasznosítottam ötleteiket. Mind a szülők, mind a gyerekek konkrét szervezési feladatokat kaptak.

A témaválasztás indoklása:

A víz, a vízminőségvédelem az egész világot érintő környezetvédelmi kérdés. A vízszennyezés soha nem tapasztalt méreteket ölt, naponta érkeznek hírek katasztrofális méretű szennyeződésekről. A projekt segíteni kívánja az óvodás gyermekeinket abban, hogy jobban

megértsek a víz jelentőségét, tulajdonságait, a környezetben és a társadalom életében játszott szerepét. Természetesen mindezt a gyermeki, életkori és egyéni sajátosságaikra, tapasztalataikra, előzetes tudásukra alapozva tesszük. A meglévő tudásukat, tapasztalataikat szélesítjük ki. A víz témakörének feldolgozása kapcsolódik: A külső világ tevékeny megismeréséhez, az anyanyelvi nevelés, ének zenei nevelés, rajzolás, ábrázolás, kézimunka, nevelési területeihez és természetesen a kisgyermek legfontosabb tevékenységéhez, a játékhoz. Az innovációm során a tevékenységeket úgy állítottam össze, hogy gyermekeink a tapasztalatszerzés során maguk fedezhessék fel:

- a környezetünk értékeit,
- a víz és a vízínövények, állatok egymást nem nélkülözhető kapcsolatát,
- a víz sokszínűségét, jelentőségét, szükségességét,
- tulajdonságait, a természetben megjelenő formáit,
- az egészséges életmód és a víz kapcsolatát.

Azért választottam innovációnak ezt a témát, mert szeretném a víz témakört egy olyan érthető, az óvodai nevelés szinte minden területét érintő, gyakorlatias, tevékenységközpontú szemlélettel bemutatni, ahol a gyerekek kutató, kereső kíváncsiságára támaszkodva tervezzük és szervezzük a tapasztalatszerzés lehetőségeit, feladatait.

Az újszerűség abban is rejlik, hogy a gyerekek az óvoda udvarán, az óvoda melletti parkban, vagy rossz idő esetén a csoportokban vehetnek részt a különböző tevékenységekben, és térképpel tájékozódva, vagy „vendégségben” a többi óvó néninél másik csoportokban tevékenykedhetnek, forgó színpad szerűen. A Jeles napok reggelén minden gyerek az ünnepnek megfelelő színű pólóban érkezzék és az óvoda dekorációjában is megjelenjenek ezek a színek ./Pl. kék-Víz Világnapja/

3.3. Projekt a környezettudatos magatartás fejlesztésére

A projekt témája: „A víz kincs”.

A projekt résztvevői: nagycsoportos gyerekek, 23 fő.

A projekt időtartama: két hét.

A projekt megvalósításának ideje: március 14-25.

A projekt célja:

- A gyermekek környezettudatos magatartásának alakítása, fejlesztése.
- A víz, mint az élet egyik legfontosabb lételemének a megismertetése.
- Tapasztalaton alapuló környezeti nevelés – az önálló ismeretszerzés képességének fejlesztése.
- Alapvető környezeti- és természetvédelmi szabályokkal való ismerkedés.

- A családok környezettudatos attitűdjének formálása.
- A közvetlen környezetünk rendjének, és tisztaságának fenntartása, óvása.

A projekt feladata, részcélok:

- Változatos, gazdag tevékenységek során a természetvédelem fontosságának felismertetése a gyerekekkel.
- Olyan lehetőségek biztosítása, hogy a gyerekek a játékon, az alkotó munkán, a művészeteken keresztül szerezzenek sokoldalú élményeket, tapasztalatokat.
- Egyéni, differenciált bánásmód alkalmazása, valamennyi gyermek számára a feltételek biztosítása, hogy a tevékenységekben részt vehessenek.
- Értelmi képességek fejlesztése, a gyerekek ismereteinek bővítése a vízről, a természetvédelem szükségességéről.
- Szókincsgyarapítás, amely segíti az anyanyelvi fejlődést.

A projekt során alkalmazott módszerek, eljárások, technikák:

- tapasztalatszerzés;
- érzékelés, észlelés, amelyhez minden érzékszervét használja a gyermek;
- önálló és kooperatív tevékenység;
- cselekvés, megfigyelés;
- felfedezés, kutatás, keresés;
- kísérletek, mérések;
- vizsgálódások;
- kirándulás, séta;
- környezetvédelmi játékok;

A projekt várható eredményei:

- A gyermekek nagyon aktívan, motiváltan vegyenek részt a tevékenységekben, amit az újszerű, tevékenykedtető, tapasztalatszerzésre épülő kísérletezések, izgalmas játékok, tevékenységek, megfigyelések biztosítanak.
- A siker érdekében a gyerekek képesek lesznek együttműködni, alkalmazkodni egymáshoz.
- Nagyon sok új ismeretre tesznek szert, fejlődik környezetükhöz való pozitív viszonyuk, felelősségük, környezettudatos gondolkodásuk.

„A víz kincs” projekt tartalma:

- *Munka jellegű tevékenységek:*
 - a munkamenetek megszervezése, eszközök előkészítése;
 - a csoportszobában található növények folyamatos gondozása, öntözése;

- a csoportszobák és a folyosó díszítése;
- képek, kavicsok, kagylók gyűjtése;
- akvárium gondozása;
- csíráztatáshoz magok gyűjtése.
- *Játék:*
 - szerepjáték: horgászós játék, hajóépítés, hajókirándulás, bűvárkodás;
 - babaszobai tevékenység: mosogatás, babafürdetés, babaruhamosás;
 - szabályjáték: horgászat-társasjáték, halforma fűzőgető, tenger állatai-puzzle;
 - építőjáték: szigetek, folyók, tavak, kialakítása;
 - társasjátékok, memóriák, kártyajátékok;
 - szenzitív játék, vízzel kapcsolatos hangok felismerése.
- *A Víz Világnapja játékos tevékenységei:*
 - kék pólóban érkezés;
 - zenés mozgás kék szalagok felhasználásával;
 - játékok a vízzel;
 - vizuális tevékenységek, békák, halak készítése változatos technikával;
 - énekes játékok, dramatikus játékok a vízzel, vízi állatokkal, növényekkel.
- *Anyanyelvi fejlesztés:*
 - *Mesék:*
 - Zelk Zoltán: A patak meséje.
 - Gazdag Erzsébet: A pisztráng és a patak.
 - Illyés Gyula: Az öreg halász és a nagyravágyó felesége.
 - Benedek Elek: A halász fia; A békakirálykisasszony.
 - Mese a piros kalapos békákról.
 - A kakas és a jércike.
 - Mese a felfordított teknősről.
 - A jaguár és az eső.
 - *Versek:*
 - Szalai Borbála: Miért csillog a patak vize?
 - Fésűs Éva: Békanóta
 - Weöres Sándor: Kacsaúsztató.
 - Tamás István: A béka és a gólya.
 - Vaád Ferenc: Mese az árva halacsokról.
 - Találós kérdések a vízzel kapcsolatban.
- *Külső világ tevékeny megismerése:*

- a víz szerepe az ember, a növények, az állatok életében;
 - a víz tulajdonságainak megismerése;
 - tevékenységek, kísérletek a vízzel;
 - víztakarékosság;
 - vízcseppecskék útja (körforgalma) gőzölgő víz lecsapódása(pára), megtapasztalása teafőzés közben;
 - kis vizek, nagy vizek jelölése a földgömbön, földrajzi térképen;
 - vízi, vízparti növények, állatok;
 - a víz szennyezésének negatív hatásai;
 - vízi közlekedési eszközök.
- *Matematikai tapasztalatok:*
 - űrtartalom mérése;
 - ok-okozati összefüggések megtapasztalása;
 - több, kevesebb;
 - számlálások;
 - halmazképzések közlekedési eszközökről, vízben élő állatokról;
 - párosítások.
 - *Zenei fejlesztés:*
 - *Mondókák:*
 - Csirr, csurr csepegő.
 - Ess eső, ess.
 - Megy a hajó.
 - Essél eső, essél.
 - *Dalok, dalos játékok:*
 - Fehér liliomszál.
 - Úszik a kácsa.
 - Kiskacsa fürdik.
 - Mély kútba tekintek.
 - Ess eső, ess.
 - Esik az eső.
 - Tavaszi szél vizet áraszt.
 - *Zenehallgatás:*
 - a víz hangjai a természetben, a zenében (csurog, csobog, locsog, zuhog);
 - Nád alól és köd alól;
 - A csermely.

- *Rajzolás, mintázás, kézimunka jellegű tevékenység:*
 - vízi járművek barkácsolása különböző anyagok felhasználásával;
 - dióhéjból kishajók, vitorlások, barkácsolása;
 - béka, teknős, halak festése, hajtogatása;
 - origami: csónak, halak hajtogatása;
 - vízi állatok, növények festése ecsettel;
 - felszíni vizek tépéssel, ragasztással;
 - akvárium készítése többféle anyag felhasználásával;
 - kavicsfestés;
- *Mozgás:*
 - utánzó mozgások: a víz mozgásai - csobban, loccsan, ringat, kanyarodik, hullámszik..stb;
 - zenés torna: matrózok;
 - mozgásos térérzékelést fejlesztő játékok: mászás, kúszás, futás;
 - mozgásos, gyors reagálást fejlesztő játék: „Tűz-víz-repülő”;
 - „Kis hajóinasok” (szárazföldre, tengerre, hajóra) gyors reagálás, mozgásgyorsaság fejlesztése;
 - „Halász hálója; Balatoni halászok” téri tájékozódó képesség, reagálás gyorsaság fejlesztése, Békák a tóban;
 - Egyéni versengések víz hordásával.

3.4. A projekt megvalósításának terve

A környezetismereti projektet napokra és tevékenységekre bontva terveztem meg. Az alábbi két táblázatban összefoglaltam a két hét folyamán betervezett tevékenységeket, a tevékenységek levezetésében használt módszereket, eszközöket, valamint azt, hogy a gyerekek milyen képességeit kívántam fejleszteni.

<i>1.hét</i>	<i>Tevékenység</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszköz</i>	<i>I d ő</i>	<i>Képességfejlesztés</i>
Vers, mese	<i>Vers:</i> Miért csillog a patak vize? Akis patak meséje <i>Mese:</i> Akis patak meséje	Bemutás Gyakorlás Motiváció	Mesekönyv síkbáb	H é t f ő	-Verbális emlékezet fejlesztése - Nyelvi kifejezőképesség fejlesztése - Képzelet fejlesztése - Figyelem fejlesztése - Szókincsbővítés
Ének, zene, énekes játék	<i>Dal:</i> Tavaszi szél vizet áraszt <i>Mondóka:</i> Csipp, csepp, egy csepp <i>Gyermekjáték:</i> Esik az eső	Bemutás Gyakorlás Értékelés	Furulya cdlejátszó	K e d d	-Ritmusérzék fejlesztése -Hallásfejlesztés -Hallási figyelem fejlesztése -Zenei hangok differenciálásának fejlesztése
Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka	<i>Akvárium makett barkácsolása</i> <i>Zenére festés:</i> Hullámok, buborékok ábrázolása, tenger, tó festése	Kooperatív technikák Szemléltetés Bemutás Tevékenykedtetés	kartonlap olló ragasztó ecset edény a vízre vízfesték rajzlap	K e d d - S z e r d a	-Képzelet fejlesztése - Vizuális emlékezet fejlesztése - Finommotorika fejlesztése - Tájékozódás síkban, térben
Mozgás	Természetes csúszások, mászások <i>Játékok:</i> Jégszobrok, A csuka és a halak	Bemutás Tevékenykedtetés Gyakorlás Magyarázat	padok asztalok zsámoly labdák	C s ü t ö r t ö k	-Szem-kéz koordináció fejlesztése -Nagymozgás fejlesztése -Egyensúlyérzék fejlesztése
A külső világ tevékeny megismerése	<i>A Föld élővilága</i> (vízi, szárazföldi élőlények) <i>Matematika:</i> Vízben élő állatok és növények megfigyelése számosság, különbségek, azonosságok kicsi, nagy	Bemutás Magyarázat Szemléltetés Megfigyelés Tevékenykedtetés Gyakorlás Értékelés	Képek, könyvek az állatokról	P é n t e k	-Fogalomismeret bővítése -Megfigyelőképesség -Következtetés -Szókincsbővítés -Emlékezet fejlesztése -Beszédképesség fejlesztése

<i>2.hét</i>	<i>Tevékenység</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszköz</i>	<i>I d ő</i>	<i>Képességfejlesztés</i>
Vers, mese	<i>Mese:</i> Mese a piros kalapos békákról <i>Vers:</i> Békanóta <i>Találós kérdések</i> a vízzel kapcsolatosan	Bemutató Szemléltetés	Meséskönyv kesztyűbáb laptop	H é t f ő	-Beszédkészség fejlesztése -Emlékezet fejlesztése -Fogalomismeret bővítése
Ének, zene, énekes játék	<i>Dalok:</i> Zenevarázs (vizes poharak különböző hangot adnak, „zenélnek”) <i>Zenehallgatás:</i> Dalok vizekről, állatokról	Bemutató Tevékenykedtetés Gyakorlás Magyarázat Értékelés	asztal poharak víz cd-lejátszó	K e d d	-Ritmusérzék fejlesztése -Hallásfejlesztés -Hallási figyelem fejlesztése -Zenei hangok differenciálásának fejlesztése
Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka	<i>Papírhajtogatás:</i> csónak készítése Sóliszt gyurmából állatok <i>mintázása</i>	Bemutató Szemléltetés Magyarázat Értékelés	papír olló sóliszt gyurma	S z e r d a	-Képzelet fejlesztése -Vizuális emlékezet fejlesztése -Finommotorika fejlesztése -Tájékozódás síkban, térben
Mozgás	<i>Gimnasztika:</i> karikagyakorlatok <i>Főgyakorlat:</i> Közlekedés „vízi járműveken” <i>Játék:</i> Tűz, víz, repülő.	Bemutató Magyarázat Megfigyelés Gyakorlás Értékelés	pad hullahopp karika zsámolyok kisszékek ugrálókötél	C s ü t ö r t ö k	-Szem-kéz koordináció fejlesztése -Nagymozgás fejlesztése -Egyensúlyérzék fejlesztése
A külső világ tevékeny megismerése	<i>Vízi közlekedési eszközök</i> A víz körforgása A víz halmazállapotainak megismertetése, bemutatása <i>Matematika:</i> Számosság, rendszerezés, csoportosítás, tulajdonságok	Bemutató Szemléltetés Tevékenykedtetés Megfigyelés Magyarázat	papír ceruza ragasztó játékfigurák dobozok kosarak ásványvíz	P é n t e k	-Fogalomismeret bővítése -Megfigyelőképesség -Következtetés -Szókincs bővítés -Emlékezet fejlesztése -Beszédkészség fejlesztése -Számolási készség fejlesztése

3.5. Az innovációs projekt elemzése

1. hét:

Hétfő: A reggeli beszélgetőkörnél megbeszéltük, kivel mi történt a hét végén. Ismertettem a gyerekekkel, hogy a hét folyamán a víz témakörével fogunk foglalkozni. Ezután megnéztük a Földgömböt, és beszélgettünk a Föld vizeiről, a vizek keletkezéséről. Hogyan lesz a forrásból patak, folyó, tenger? Képeket nézegettünk a vizekről, a Földről, a Föld vizeiről. Felelevenítettük, hogy mire is használhatjuk a vizet, miért kell takarékoskodnunk ezzel a „kincsünkkel”. Felhívtam a gyerekek figyelmét, hogy kézmosáskor, fogmosáskor se folyjon fölöslegesen a csapból a víz, csak annyit használjanak, amire szükségük van. Délelőti foglalkozásunk alatt megismerkedtünk a víz halmazállapotával, majd a víz és az anyagok tulajdonságaival. A vízforralóval felforraltuk, majd hallgattuk a hangját, figyeltük a gőzét. Megnéztük milyen a színe, illata, hőmérséklete. Miben különbözik a vízforralóban és a jégkocka tartóban lévő től. Majd kísérleteztünk a vízzel, hogy mi történik, ha cukrot, sót, kávét, citromlét és teát teszünk egy-egy pohár vízbe. *(Melléklet №1.)* Milyen lesz a színe, állaga, valamint meg is kóstoltgattuk. Beszélgettünk arról is, hogy mivel érezzük az ízeket, mivel a hideget, mivel a meleget. Délután vízfestékekkel tengereket, folyókat festettünk. *(Melléklet №2.)* Meghallgattuk Zelk Zoltán: A patak meséjét, valamint Szalai Borbála: Miért csillog a patak vize? című versét. Az óvoda udvarán eljátszottuk, hogy kis források vagyunk és gyors futásunk után összekapaszkodunk egy kis tóban.

Kedd: Reggel az édes és sós vizekről beszélgettünk. Megbeszéltük, hogy sós vízből (a tenger vizéből) nem lehet ivóvizet készíteni, ezért nagyon kell vigyáznunk a kevéske édes vizünkre. Térképet nézegettünk hazánk vizeiről. Ezt követően megnéztük közösen a vízzel kapcsolatos prezentációt. *(Melléklet № 3.)* Ezen a napon tenyérynymatot készítettünk. Az elkészült tenyérynymatokat kitűztük a parafatáblánkra. Összehasonlítottuk a különböző nagyságú tenyereket. Megállapítottuk, hogy kié a legnagyobb és kié a legkisebb tenyér. A délelőtti egy kis levegőzéssel zártuk. Délután közösen készítettünk akváriumot. *(Melléklet № 4.)* Elkészítettem egy dobozt, aminek a három oldalát kivágtam. Innentől kezdve a gyerekek dolgoztak, háttért rajzoltak, hínárt, tengeri füvet, halakat hajtogattak. A halakat egy fonal segítségével lógattunk le az akváriumba, s így térbeli hatást értünk el. Krepp-papírból kicsi golyócskákat sodortunk, ez lett a kavics, s ezt raktuk az akvárium aljába. Az egyéni és közös elképzelések összedolgozására remek lehetőséget adott ez a téma, kooperatív munka keretében. A napot mondókázással, énekléssel zártuk.

Szerda: A napot mondókázással és körjátékok játszásával kezdtük. Egy újfajta technikával ismerkedtünk: homok képeket készítettünk. A rajzlapot bekenték folyékony ragasztóval saját ötletük szerint és homokot szórtak rá. Rövid száradás után a felesleges

homokot leráztuk óvatosan a rajzlapról és elővarázsolódtak a képek. Annyira megtetszett nekik, hogy volt, aki több képet is készített. Nagyon szép, és változatos alkotások születtek. Délután tavat festettünk, papírcsónakokat hajtogattunk. *(Melléklet № 5.)* Megnéztünk egy kis filmet a közeli Baranyai tóról. Megbeszéltük a tó környékének állapotát (piszkos, szemetes), és hogy miért nem szabad a vízbe szemetet dobni. Végül kimentünk az óvoda játszóterére játszani és friss levegőt szívni.

Csütörtök: Leültünk a „varázsszönyegünkre” és Meseországba varázsoltuk magunkat. „A jaguár és az eső” című mesét hallgatták meg a gyerekek. Megpróbáltam a mesét élményszerűen elmesélni, a mese mondanivalóját, hangulatát érzékeltetni. Mese után visszavarázsoltuk magunkat az óvodába. Beszélgettünk a gyerekekkel az időjárásról és az esőről. Egyéni élményeket is meghallgattunk. Aztán esővel kapcsolatos mondókákat és énekeket énekeltünk. Éneklés után leültünk az asztalokhoz és megpróbáltunk mi is esőcseppet festeni. Halkan bekapcsoltam a cd lejátszót és ide illő zenét hallgattunk. Miután befejeztük az esőcseppek festését, kitűztük a parafatáblánkra. Közösen megnéztük az általunk alkotott „esőt”. Ebéd előtt sétálni mentünk az óvodánk környékére. Délután könyveket nézegettünk a vizekről, színezőket színeztünk, kirakóztunk. Az udvaron tornáztunk, mozgásos játékokat játszottunk. Majd megúszattuk egy tál vízben a csónakjainkat. *(Melléklet №6.)*

Péntek: A reggeli órák folyamán matematikai tapasztalatokra tettünk szert: megismerkedtünk különböző állatfajtákkal. Először az asztalnál az „állatvilág” képeit nézegettük. Mindenki választott magának egy állatot, majd elmondta a jellemző tulajdonságait. A szönyegen különböző rendezési elv szerint csoportosítottuk a - vízben élő, vízhez kötődő, házi - és erdőben élő - állatokat. Válogatás közben folyamatosan becsültünk, számoltunk. Ismerkedtünk a többszörözés alapjaival is. Pl.: - ha egy kacsának 2 lába van, akkor hány lába van 2 kacsának? A vizek és a vízpartok állataival bővebben foglalkoztunk. Könyveket hoztak a gyerekek, ezeket közösen nézegettük. Először a vízparton élő állatokról beszélgettünk. Ismerkedtünk a béka, gólya, sirály, flamingó, stb. képeivel valamint tulajdonságaikkal. Mindenki mondott valamilyen tulajdonságot az állatról, majd megpróbálta az adott állatot valamilyen élményhez kötni. Ezután a vízi állatokat kerestük meg a könyvekben. Ez már könnyebben ment, mert jobban ismerik a gyerekek. Sorolták is a neveiket: hal, rák, kagyló, cápa, polip, delfin, bálna, medúza, stb. Ezekről a vízi állatokról is elmondtunk néhány jellemző tulajdonságot, majd összehasonlítottuk nagyság szerint. Beszélgettünk az állatvédelemről, hogy sok bálnát levadásznak az emberek a zsírja miatt, ezért egyre kevesebben vannak. A délelőtt és a hét zárásaként „Megjött a kishajó”, és „Kincses sziget” játékokat játszottunk, majd megbeszéltük, hogy milyen játékokat játszottunk

a héten, milyen alkotások születtek? Délután megöntöztük az udvaron a virágokat. *(Melléklet №7.)*

2. hét:

Hétfő: A reggeli létszámenőrzés játék után beszélgettünk a múlt heti tevékenységeinkről. Képeket nézegettünk a vizek és környékének élővilágáról. Közös tevékenységeink a nap folyamán: mesehallgatás: Mese a piros kalapos békákról, vers: Fésűs Éva: Békanóta, találós kérdések a vízzel kapcsolatosan. *(Melléklet №12.)* Dióhéjból teknősöket készítettünk, kifestettük, s ezekkel az elkészült munkákkal kiegészítettük a közös akváriumunk körüli kompozíciót. Vízen, és vizek környékén élő állatokat színeztünk, kirakóztunk, építettünk. Délután dalos játékokat játszottunk a vizes témakörhöz kapcsolódó dalokkal. A gyermekeket nagyon motiválta a vizes üvegekkel való zenélés, amelyen ismert dallamokat és általuk kitalált dallamokat adtak elő. Új játékot tanultunk: Szentkirályi kutykurutty (békás-gólyás játék). Játsoztunk az óvoda udvarán a csodálatos tavaszi napsütésben.

Kedd: *Március 22-én* megünnepeltük a Víz Világnapját, melynek elsődleges feladata volt a gyermekek figyelmét felhívni a víz védelmére. *(Melléklet № 8.)* Ezt különféle játékokkal, felvilágosító beszélgetéssel igyekeztünk megvalósítani. Előző héten ráhangolásként közösen készítettük a dekorációkat. Felhívással fordultam a gyerekekhez: aki a legtöbb kék ruhában érkezik kedden, az lesz a legszebb vízcsepp, és elnyeri a víz világnapi jelvényt. Sokan nem felejtették el a kérésem. A megválasztás egyhangú volt, a kislány büszkén viselte a kitűzőt. Beszélgető-kör témája: „vízcseppecske vagyok lepottyantam a felhőből, mivé leszek”. A beszélgetés közben elengedték fantáziájukat, változatos történeteket adtak elő. Zenevarázs (vizes poharak különböző hangot adnak, „zenélnek“) során az egyéni vízcseppek egymáshoz tapadását ötletesen oldották meg, egymásnak adtak instrukciókat. Mozgással, hangadással sikerült egy másirányból a víz tulajdonságainak a megközelítése. A délelőtti téma a délutáni időben tovább folytatódott, versismétlés, új vers meghallgatása és a vizuális tevékenység által. Nagyon érdekes feladat várt ránk, fogkrémmel festettünk. Fehér fogkrémhez különböző színű festéket kevertünk. Nagy élvezettel dolgoztak, tetszett mindenkinek ez az újfajta technika. Elmeséltem a „Mese a felfordított teknősről” című mesét, majd kipróbáltuk, hogy milyennek látta a világot a mesebeli teknős fejfelé. Gyúrmából csigákat formáltunk. Játsoztunk az állatokkal, színeztünk, kirakóztunk.

Szerda: A közeli iskola parkosított részére sétáltunk el a gyerekekkel. *(Melléklet №9.)* Mielőtt elindultunk az óvodából, megismételtük a helyes viselkedés szabályait: nem szemetelünk, a növényeket nem tépjük le, az állatokat nem bántalmazzuk. Gyakoroltuk a gyalogos közlekedést. Figyeltük a fákat, kerestünk alacsonyabb-magasabb, keskenyebb-

szélesebb törzsű fákat és össze is hasonlítottuk. Énekes játékot játszottunk, növényről, állatról szóló dalokat énekeltünk. Visszatérve a sétáról papírhajtogatásos módszerrel: csónakot készítettünk, sóliszt gyurmából pedig állatokat mintáztunk. Délután közösen eljátszottuk “Az öreg halász és a nagyravágyó felesége” c. népmesét. A szerepek felvállalása önkéntesség alapján történt. A kezdeti félénkség után, egyre határozottabbá váltak. Kirakóztunk, építettünk, játszottunk a tavacsánkkkal és állataival. Ezután beszélgetni kezdtünk a vízről és a vízfogyasztás fontosságáról. Megbeszéltük, hogy teát fogunk készíteni, mégpedig csipkebogyóból. Emlékeztettem a gyerekeket arra, hogy ősszel gyűjtöttünk csipkebogyót, amit meg is szárítottunk. A csipkebogyó nagy részét beáztattam vízbe. Megbeszéltük a gyerekekkel, hogy ezt most holnapig így hagyjuk állni. Kihasználtuk a gyönyörű tavaszi napsütést, hintáztunk, fogócskáztunk csúszdáztunk az udvaron.

Csütörtök: Ismét Meseországba repültünk a varázsszőnyegünk segítségével. “ A kakas és a jércike” című mesét mondtam el a gyerekeknek. Kifejező előadásmóddal a mese hangulatának, mondanivalójának érzékeltetésével adtam elő a mesét. Természetesen bábót is elővarázsoltam, hiszen ez mindig nagyon tetszik a gyerekeknek. Az óvoda udvarán tornáztunk, mozgásos játékokat játszottunk, ezután megfigyeltük a természet ébredését. Megnéztük a megduzzadt orgona-rügyeket, találtunk gilisztát és csigát. Nagy örömeinkre golyót is láttunk. Délután elővettük az előző napon beáztatott csipkebogyót és leszűrtük. Egy tálcára helyeztem és mellé tettem olyan szemeket, amit nem áztattam be. Összehasonlítottuk a két féle csipkebogyót. Miért változott meg a csipkebogyó a vízben? Levontuk a következtetést, hogy a gyümölcsben lévő víz, ha kiszárad, akkor fonnyadt lesz. Ha nem innánk mi is elegendő mennyiségű vizet akkor a mi bőrünk is ilyen ráncos lenne. A beáztatott csipkebogyót leforráztuk egy tálba és mézzel ízesítve hagytuk egy kicsit lehűlni. Halkan hallgattuk zenét, közben a kekszet ropogatva kortyolgattuk a teát. Végül kimentünk az óvoda játszótérre játszani és friss levegőt szívni. *(Melléklet №10.)*

Péntek: Körjátékozással kezdtük a napot. Tanultunk egy új körjátékot: Kiskacsa fürdik. *(Melléklet №11.)* Játszottunk még Bújj, bújj, zöld ág, Gyertek haza ludaim játékot, és elmondtuk az Essél eső... kezdetű mondókát. Dallambújtatást játszottunk kedvenc dalainkkal. A húsvéti ünnepkörhöz kapcsolódó verssel, mesével bővítettük még ki az irodalmi anyagot. A gyerekeket új technikával ismerttettem meg. Az ecsetet jó vizes híg festékbe mártották, majd a festéket óvatosan lerázták a papírra. Szívószállal szétfújták, majd nagy gondolkodásba estek, hogy mit ábrázol, vagy mihez hasonlít legjobban a festéklenyomat. Fapálcika és sűrű tempera segítségével azután egyre jobb alkotásokat hoztak létre. Délután beszélgettünk a vízi közlekedési eszközökről, valamint megismételtük a víz halmazállapotairól tanultakat. Gyúrmáztunk: csigaházhoz elkészítették a testet, különféle kosarakat, tojásokat, nyulat stb.

mintáztak, közben énekelgettünk, verseltünk. Kiállítást rendeztünk a két heti víz témakörben készült alkotásokból, melyeket megtekinthettek a kiscsoportos gyerekek és a szülők is.

3.6.A projekt értékelése

2016. március 14-25. közt óvodánkban természet- és környezetvédelmi témakörben két hetet felölelő projektet valósítottunk meg a gyermekek és a szülők részvételével. "A víz kincs" projekt az óvodai nagycsoportban valósult meg, melynek során nagyon sok érdekes dologgal ismertettük meg a gyerekeket, pl. a vizek eredetéről, arról, hogy van sós és édes víz. A víz fontosságára hívtuk fel a figyelmüket, s hogy milyen nagy hasznot hajt a víz energiaforrásként, és hogyan táplálja a növényeket, állatokat. Azt is megismertettük a gyerekekkel, hogy a víz nemcsak hasznos, de kárt is okozhat az embereknek. Beszélgettünk és képeket nézegettünk az árvizekről. Megtanítottuk, hogy miért kell takarékoskodnunk a vízzel, és miért kell vigyáznunk a vizek tisztaságára. Nagyon érdekes volt a gyerekeknek az az információ, hogy nemcsak a Föld, hanem a testünk nagy része is vízből áll, és hogy 3 napnál tovább nem élhetnénk víz nélkül.

Megismerkedtünk a tó vizének és a tó környékének élővilágával. Saját akváriumot telepítettünk a csoportszobába. Nagyon sok szép alkotás született a témakörben, melyet egy projektzáró kiállítás keretében mutattunk meg a szülőknek. A kiállításnak igen nagy sikere volt. Sok gyermek szülei tartották arra méltónak, hogy megnézzék gyermekeikkel együtt, akik büszkén mutatták meg szüleiknek remekműveiket, és a csoport legújabb szerzeményét, az akváriumot. A változatos vizuális technikákkal készült gyermekmunkák önálló kiállításként folyamatosan díszítették óvodánk falait. A kiállított alkotások mellett egy, a projekt ideje alatt készült fényképekből készült fotó-összeállítást is megtekinthettek az érdeklődők.

A projekt során a legtöbb időt a gyermekek legfontosabb tevékenysége, a játék és mozgás kapta, ebbe illeszkedtek a képességfejlesztés, a közvetlen tapasztalatszerzési lehetőségek és a gyermekek mindennapos tevékenységei. Ügyeltünk arra is, hogy elegendő idő jusson a gyermeki tevékenységekre: a szabad játék, mozgás, kezdeményezések, ötletek és javaslatok meghatározására, kipróbálására. A projekt folyamatában legfontosabb célként fogalmazódott meg a gyermekek környezettudatos magatartásának alakítása, fejlesztése. Mindezek mellett megemlítendő, és további kiemelt célként megfogalmazható a gyermeki aktivitás, motiváltság, kíváncsiság ébrentartása és kielégítése, a kreativitás előtérbe helyezése. Az ismeretek tapasztalati úton történő megszerzéséhez segítettem hozzá a gyermeket.

Megteremttem annak a lehetőségét, hogy a gyermek a játékon, a meséken, a zenén, az alkotómunkán, saját tevékenységén keresztül szerezhesse meg azokat az élményeket, amelyek megnyitják, és ébren tartják benne a vágyat a környező világ, a közvetlen környezetünk

természeti értékeinek megismerésére és megóvására. Úgy gondolom, hogy a projekt során együtt átélt élmények és tapasztalatok elősegítették a gyermekek és a szülők természetvédelemmel, a természetes vizek védelmével kapcsolatos ismereteinek bővülését, a környezettudatos attitűd formálását.

Azért választottam innovációnknak ezt a témát, mert szerettem volna a víz témakört egy olyan érthető, az óvodai nevelés szinte minden területét érintő, gyakorlatias, tevékenységközpontú szemlélettel bemutatni, ahol a gyerekek kutató, kereső kíváncsiságára támaszkodva tervezzük és szervezzük a tapasztalatszerzés lehetőségeit, feladatait. A víz témakör megvalósításának egy lehetséges folyamatát mutatom be. A témakör feldolgozásán keresztül a gyermekekkel játékos kalandozások útját jártuk be és közben kutatva, keresve, egyedül, párban, társakkal, együtt, lázas izgalommal, örömmel, a szülővel együtt dolgozva jutottunk el az ismeretek birodalmába. Gyarapodott, tágult tudásuk, tapasztalatokat szereztek, fejlődtek készségeik, egymáshoz és a feladathoz való viszonyuk. Csak a tevékeny részvétel, a kísérletező tapogatózás vezet el a sikeres cselekvéshez, éppen ezért nagyon sok lehetőséget biztosítottam a gyerekeknek a víz tulajdonságainak megismerésére. Igyekeztem sokoldalúan körbejárni ezt a témakört. Meséltünk, kísérleteztünk, zenét hallgattunk, játszottunk, kézműveskedtünk. Közben a csoportszobánk képe is megváltozott. Gyűjtött képek kerültek a falra, tárgyakat, könyveket, képes újságokat, fényképeket, filmanyagot hoztak a gyerekek magukkal. Közben egyre jobb és bensőségebb kapcsolatot alakítottunk ki a gyermekeink szüleivel. Aktívan vettek részt a gyűjtőmunkákban, érdeklődők, segítőkészek, tevékenyek voltak. Együtt örültünk a sikereknek, ha gyerekeik bátorítására volt szükség, mellettünk álltak.

Az előzetes tapasztalatokra, ismeretekre építő komplex feldolgozás, az egyéni képességek figyelembe vétele sikeressé és emlékezetessé tette a víz témakörének feldolgozását. A gyermekek ismeretet szereztek a víz tulajdonságairól, erejéről, fontosságáról az élőlények életében. Tapasztalatot szereztek a víztakarékosság, víztisztaság fontosságáról, megalapozódtak a környezet és természetvédelem szokásai. A környező világ megismerése során ok-okozati összefüggéseket fedeztek; egyre bátrabban, kifejezőbben fogalmazták meg következtetéseiket. A kooperatív tevékenységek, az együttműködések, a közös célok elérése közben fejlődtek társas kapcsolataik. A csoportmunkák, páros munkák megvalósítása közben erősödött az egymásra figyelés, egymás türelmes meghallgatása.

A mindennapjainkba szervesen beépültek a különböző vizes játékok, a szabad játékban megvalósuló ötletek, a mozgásos utánzó játékok mind hozzájárultak az élő- és élettelen környezet hatékony megismeréséhez, az ismeretek beépüléséhez. Ábrázoló tevékenységeikben változatos formában jelent meg a téma. Gyakran segítették egymást

ötlettel, kiegészítő rajzzal. A téma feldolgozását a vízről, vízi világról szóló változatos irodalmi és zenei anyaggal színesítettem. E művek is fejlesztették fantáziájukat, bővült aktív és passzív szókincsük. A napi tevékenységek, körbeszélgetések során felidéztek tapasztalataikat, felelevenítették élményeiket a természet szépségéről. A vízzel kapcsolatos ismeretek ilyen jellegű eldolgozásával, változatos tevékenységekkel, egyéni képességfejlesztést segítő módszerekkel eredményesen megvalósítható az óvodás gyermekek komplex fejlesztése.

Úgy gondolom, hogy a környezettudatos magatartás „magjának elültetése” megtörtént, a szülők sokat meséltek a gyerekeik pozitív megnyilvánulásairól e témában. Az óvodában egyre kevesebb csapból folyik fölöslegesen a víz, egymást figyelmeztetve zárják el a gyerekek. Talán egy kicsit jobban figyelnek a környezetük rendjére, a gyermekmunka körébe tartozó viráglocsolást is szívesebben vállalják. Játékaikban sorra jelennek meg a hallott ismeretek, a tevékenységek. Igyekeztem a gyermekek által a szülőkre is hatni a közös programokkal, hiszen az óvodás gyermek környezeti érzékenységet alapvetően a családban látott viselkedési, fogyasztási, életvezetési minták határozzák meg. A szülőkön múlik a családtagok egészséges életvitele, a gyermekeik felelős, környezettudatos magatartásának kialakítása. Az óvodai nevelés erősítheti vagy gyengítheti az otthoni mintát, de a család szerepe ezen a területen is elsődleges a kisgyermekkor végéig.

ÖSSZEFOGLALÁS

A környezettudatosságra nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a gyerekek magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezet megóvására, elősegítve ezzel az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését, valamint óvja, védje a természetes és épített környezetét, és olyan életvitelt alakítson ki, amely mentes a számára káros ártalmaktól.

Dolgozatomban az általános elméleti feldolgozásból kiindulva, a pedagógiai megfigyeléseken és gyakorlati példaanyagokon keresztül jutottam el a hipotézisem bizonyításához: a projekt módszer hatékonyabbnak bizonyult a hagyományos módszerekkel szemben. A megfigyelések is azt igazolják, hogy a konkrét céllal behatárolt, korszerű módszerekre épített kéthetes környezetismereti projektben résztvevő gyerekek környezeti attitűdje pozitívabb lett. Mindez azt bizonyítja, hogy a környezeti nevelést, a környezetről való „tanulást” a legnagyobb hatékonysággal csakis a környezetben valósíthatjuk meg.

Nevelési szempontból egy környezetnevelési projekt ideális alkalmat jelent a környezettudatos magatartás kialakítására a nevelői-oktatói folyamatban, mivel a környezeti kérdések természetükből fakadóan természetközeliak. A szabadban végzett feladatok hatásos kiegészítői lehetnek a környezetismereti foglalkozásoknak, mivel érdeklődést felkeltő, konkrét anyagot biztosítanak, továbbá fejlesztik a környezeti problémák megoldásához szükséges készségeket.

Környezeti szempontból a környezeti nevelés olyan eszközökkel látja el a gyerekeket, amelyek segítségével értékelni tudják a nekik szánt üzenetek környezeti következményeit. Ha a gyerekek saját maguk vizsgálják meg a helyi problémákat, akkor az ebből származó meggyőződésük pozitív. A jó környezeti nevelési programok a közösségek életének pozitív elemei lehetnek. Meggyőződésem tehát, hogy ha a gyerekek nagyon fiatal korban elkezdik értékelni a természeti környezetet, a természeti erőforrások fenntartható fejlődése iránt érzett törődésük a későbbiekben fejlődni kezd majd. Nagyon fontosnak tartom, hogy felébresszük a gyerekekben a közösség környezeti gondjai iránti érzékenységet, és alakítsuk környezettudatos magatartásukat.

РЕЗІЮМЕ

З точки зору екологічного виховання, діти – надзвичайно важлива аудиторія, оскільки вони майбутні користувачі природними ресурсами, їх оператори. На сьогоднішній день методи, форми пізнання, щотижневі заняття та наявні дидактичні інструменти, які використовуються в екологічному вихованні не дають змоги більш ретельного впізнати, відстежити природу.

Напевно, ще ніколи не була такою актуальною як на сьогодні необхідність продумати реформування екологічного виховання у дитячих садках. Екологічне виховання відіграє важливу роль у формуванні цінностей та емоцій, пов'язаних з природою, має важливу роль у формуванні необхідного покликання щодо захисту природи, допомагає виявляти проблеми, пов'язані з природою та виховує необхідні навички щодо їх вирішення, допомагає отримати необхідний досвід і використання отриманих навичок. Отриманий досвід може бути реально використаний виключно у добре продуманих програмах, які покликані вирішити екологічні проблеми та забезпечують позитивні емоції. Для того, щоб були досягнуті безпосередні цілі екологічного виховання (виховання дітей, які живуть екологічно свідомо та здатні до постійного вдосконалення) необхідно розробити програми виховання екологічної свідомості, які базуються на активності та використовують виховні елементи. Отже, свідому екологічну поведінку можливо виховати, але при когнітивних ефектах та вимогах важливу роль у екологічно свідомому вихованні відіграють сучасні методи.

У Розділі I. кваліфікаційної роботи визначене поняття екологічного виховання, його цілі, завдання, методи, а також місце та роль виховання екологічної свідомості у навчально-виховному процесі. У Розділ II. представлено поняття проекту, його особливості, як інноваційного проекту. У розділі III. розглянуто місце та роль екології в навчально-виховній програмі дитячого садка та у світлі власної навчально-виховної діяльності. У кваліфікаційній роботі представлений двотижневий інноваційний проект «Вода це скарб», який є основою мого дослідження та пов'язаний із екологічним вихованням, під час якого я вивчала таку екологічну проблематику щодо теми води, яка відсутня в програмі екологічного виховання. Розкриваються навчальні методи, процедури, які були використані під час проекту. У заключній частині кваліфікаційної роботи проаналізовано та оцінено проект.

У кваліфікаційній роботі я ставила завданням довести наступну гіпотезу: Чи буде ефективнішим проектний метод розвитку екологічно свідомого виховання у порівнянні з традиційними методами? Тобто, основна мета дослідження - вивчення

впливу екологічно-виховного проекту на дітей старшої групи дитячого садка в селі Часлівці, отримання відповіді на запитання: чи внаслідок впливу проекту на дітей, які прийняли участь у двотижневому інноваційному проекті «Вода це скарб», стала більш позитивним ставлення до екологічних цінностей

У кваліфікаційній роботі, виходячи із загального теоретичного дослідження, через педагогічні спостереження та прикладні практичні матеріали дійшла до доказування своєї гіпотези: проектний метод виявився ефективнішим у порівнянні з традиційними методами. Спостереження також доводять, що у дітей, які приймали участь у побудованому на основі сучасного методу, двотижневому природно-впізнавальному проекті ставлення до екологічних цінностей стали більш позитивними. Це доводить, що екологічне виховання, «навчання» від природи з відповідною віддачею можемо досягти виключно в природі. З точки зору виховання екологічно-виховний проект дає ідеальну можливість для розвитку екологічно свідомої поведінки у навчально-виховному процесі, тому що екологічні питання за своєю природою є близькі до природи. Завдання, які виконувались на відкритому повітрі можуть бути ефективним доповненням до занять з екології, оскільки притягують інтерес, забезпечують конкретний матеріал, а також розвивають навички, необхідні для вирішення екологічних проблем.

З екологічної точки зору екологічне виховання забезпечує дітей такими інструментами, за допомогою яких можуть оцінити екологічні наслідки тих повідомлень, які призначені для них. Якщо діти самостійно розглянуть локальні проблеми, тоді отримані від цього переконання будуть позитивними. Якісні програми екологічного виховання можуть виступити позитивним елементом суспільного життя. Таким чином, моє переконання, якщо дитина вже у юному віці буде оцінювати екологічне середовище, то у подальшому розвиватиметься її піклування про сталий розвиток природних ресурсів. Вважаю важливим пробудити у дітей чутливість до екологічних проблем суспільства та створити у них екологічно відповідальну поведінку.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Atkinson, Rita L., Atkinson Richard. C., Smith Edward E., Bem, Daryl J. és Nolen-Hoeksema Susan: Pszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
2. Dr. Antos László: Az innováció, mint szakkifejlesztés magyarosítása. In: Technika, 53. évfolyam, 9.szám, 2010.
3. Ádám Ferencné – dr.Kuti István – dr.Kuti Istvánné: Környezeti nevelés a XXI. Század óvodájában. Kecskemét, 2007.
4. Badobi Béláné: A környezetismereti foglalkozások módszertana. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.
5. Bereczki Andrásné, Csekő Katalin, Diósné Ambrus Erzsébet, Vassné Csontos Etelka: Környezettudatos életmód kialakításához szükséges hosszú illetve középtávú program. Dévaványa, 2010. In: <http://damk.hu/wp-content/uploads/2015/02/Környezettudatos-magatartás-saját-innováció.pdf>
6. Czabáné Tarnói Judit: Az ökológiai kultúra fejlesztésének feladatai egy erdei táborozás attitűdvizsgálata tükrében. In: Fejlesztő Pedagógia, 6 sz., 1996.
7. Deszpot Gabriella: Művészeti projekt, mint fejlesztő lehetőség az integrált nevelésben. In: Fejlesztő Pedagógia. 18. évfolyam, 1. szám, 2007.
8. Dr. Daróczy Erzsébet, Dr. Kovács György, Dr. Krajcssovsky József: Óvodapedagógia. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.
9. Falus Iván: Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003.
10. Dr. Franyó István, dr. Lénárd Gábor: Nyisd ki ezt a kis kaput! A természet játékos megfigyelése az óvodában. Calibra Kiadó, Budapest, 1994.
11. Gonda Judit: Kerek – Világ. Játékos óvodai projektek az átlagostól eltérő készség- és képességszint megismeréséhez. Budapest, 2012.
12. Hadnagy János: A környezetismeret tantárgypedagógiája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.
13. Halász Gábor: Javaslat a nemzeti oktatási innovációs rendszer fejlesztésének stratégiájára. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Budapest, 2011.
14. Havas Péter: Jövőképek és környezeti nevelés. In: Iskolakultúra, 11. sz.,1996.
15. Honfi Anita-Komlódi Nóra: Projektpedagógia. Budapest, Műszaki Kiadó, 2010.
16. Hortobágyi Katalin: Projekt kézikönyv. Iskolafejlesztési Alapítvány, 2002.
17. Jávoriné dr. Kolozsváry Judit – Pázsikné Szilágyi Gabriella: Tág a világ. Hasznos tudnivalók óvodáskorú gyerekekről. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

18. Kopp Mária: Magyar lelkiállapot. Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, 2008.
19. Kovátsné Németh Mária: Fenntartható oktatás és projektpedagógia. In:Új Pedagógiai Szemle. X.szám, 2006.
20. Körmöci Katalin: A gyermek szükségleteire épített tanuló az óvodában. Fabula Bt., 2001.
21. Labanc Györgyi: Óvodások környezeti nevelése. Budapest, 2004.
22. Láng István: Környezet- és Természetvédelmi Lexikon I. Akadémiai Kiadó RT., 2002.
23. M.Nádasi Mária: Projektoktatás. Elmélet és gyakorlat. Budapest, Gondolat Kiadói Kör, 2003.
24. Nahalka István: A természettudományos nevelés és a tudományelméletek. In: Magyar Pedagógia, 95 (3-4), 1995.
25. Pálfi Sándor: A magyar óvodai projektpedagógia elméleti alapjai. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010.
26. Ranschburg Jenő: A világ megismerése óvodáskorban. Saxum Kiadó, 2014.
27. Smith, Eliot R. és Mackie, Diane M.: Attitűdök és attitűdváltozás. Attitűdök és viselkedés. In: Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
28. Wersebe Jeanna (fordította: Jankó-Szép Ildikó): Környezeti nevelési tankönyv. Erdélyi Kárpát Egyesület Szatmárnémeti, 2005.